

פרשת תרומה: "וראה ועשה"

הוראות בניית המשכן ניתנות למשה פרט אחר פרט: הארון ומידותיו, הטבעות היצוקות בו, מספרן ומיקומן, הבדים ואופן הצמדתם לארון. הכפורת ומידותיה, מראה, תכונתה, הכרובים ועוד. הקב"ה מדריך את משה כיצד ייבנה המשכן פרט אחר פרט, והכל במילים ברורות שתאפשרנה את מילוי המשאלה לדקדוקיה. שלוש פעמים מציין הכתוב כי ה' הראה למשה (בהר) את הכלים בשלמותם לפני עשייתם. במנורה (בגמרא מפורש שהמדובר גם בארון ובשולחן): "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר" (כה, מ) במזבח הנחושת: "כאשר הראה אותך בהר" (כז, ח), "ובכלליות: "ככל אשר אני מראה" (כח, ט).

בגמרא מתואר שמשם התקשה במעשה המנורה ועל כן היה זקוק למעין תצלום שיבהיר את מה ש'בין המילים' ואת החיסרון שבהעדר האפשרות לבאר את המוחש בעזרת הדיבור לבדו. (מנחות כט, א) אולם, שלושת הפסוקים האלה מעידים שלפחות לגבי חלק מן הכלים המראה קדם לתיאור. ודוק: המראה לא בא במקומו של הציווי המילולי המפורט וגם לא כדי לפתור בעיה בחוסר הבנה של התיאור המילולי. אלא להיפך, התיאור המילולי וההוראות המדויקות הם שנוספו על ה'ציור'. התנחומא אכן מדגיש את סדר הדברים כדברינו: "מלמד שהראה לו... ואף על פי כן נתקשה בה משה" (שמיני, ח)

עוד קובע המדרש, שמשם ראה את כל הכלים ואת תבניתם, ולא רק את חלקם (תנחומא, ויקהל, ג). אם כך, באמת יש לברר מהי אותה תמונה שראה משה ומדוע יש צורך לחזור ולתת הוראות מילוליות ולתאר מה שכבר בירר הרושם החזותי העז והבהיר.

הריאליזם והאימפרסיוניזם הנם שני זרמים מרכזיים באמנות הציור. הציור הריאליסטי מתחרה עם המצלמה על הדיוק בתיאור המציאות כמות שהיא. לעיתים תוך התעלמות אפילו משעת היום בה הציור מצטייר, מהשתנות הצבע בהתאם לנפילת האור על הדמות או המבנה המצוירים. לעומת זאת, הציור האימפרסיוניסטי מתחרה עם הרגשת הלב המתלווה לחוויה רגשית או ממשית. הציור האימפרסיוניסטי יש בכוחו לצייר דברים שמעבירים את ההתרשמות המיידית. מעבר למראה הטכני ולמודל המצויר הציור נועד להעביר מסרים של הקשר. הציור גם נוצר בדרך אחרת, הוא פריך מן הסטודיו וחדר העבודה החוצה לטבע. תהליך זה איפשר לצייר בגוונים מרובים, לתאר ריחות, קולות, תנועה, מצוקות, גיל ושמחה, חרדה, אימה או רוממות רוח. הציור הזה הוא ביסודו תיעוד של החוויה.

זרמים אחרים כבר זנחו לגמרי את התעודה והצילום והלכו צעד נוסף אל המופשט. במובן מסוים זרמים אלו חלוקים ביניהם בשאלה מהי בעצם המציאות. האם היא אוסף של שניות קפואות, או רגע בתהליך דינמי. האם היא ריכוז עצמים על רצף של זמן או זמן הבא לידי ביטוי בעצמים. והאם המציאות היא בכלל הדבר הנראה בעין או שהוא מצוי מאחורי הגוף וחבוי בו. מאחורי המסך החיצון.

"וראה ועשה בתבניתם, כתבניתם לא נאמר אלא בתבניתם, מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא למשה למעלה אש שחורה אש ירוקה אש לבנה אש אדומה, אמר לו וראה ועשה. אמר לו משה וכי מניין לי אש אדומה אש ירוקה אש שחורה אש לבנה, אמר ליה: בתבניתם אשר אתה מראה בהר" (פסיקתא דרב כהנא, א, ויהי ביום כלות).

המדרש הזה מסביר מדוע המראה שראה משה לא הועיל לו. ומדוע נזקק להדרכה מבוארת לעשיית הכלים. המדרש מבאר שהחזיון שראה משה לא היה לו צלם ודמות. הוא היה מראה רוחני ופנימי, מטאפיזי. משה נדרש לתרגם את המראה הרוחני הזה ולממשו בצורת כלי מכלי המשכן. הקושי יכול להימצא בעצם תפיסת המראה ומשמעותו. אך ייתכן, שהקושי שנתקשה משה אינו בהבנת הרעיון, או בקליטת הרושם המדויק כלל. פעמים רבות יש לנו אינטואיציות ודימויים בראש, הנובעים והמתייחסים לסיטואציה או לאירוע. אך למרות התובנות המדויקות ולמרות הקירבה הרגשית, איננו מסוגלים לתרגם למילים פשוטות ולפרט את מהותן של החוויות

באמצעים ויזואליים ומוגדרים או אפילו באמצעות דימויים וקל וחומר שלא באמצעות שפה ומילים. כשם שחויית התסכול עצמה קדמה הרבה למילה. ורק המצאת המילה אפשרה אותה והגדירה את מקומה בעולם. לכן, כשמשה רואה מנורה של אש ירוקה אדומה ולבנה הוא משיב שאין לו אש כזו. כיצד יוכל להעתיק דבר שחומריו הם רוחניים לעולם החומר והצורה? לכן, נזקק משה לתיאורים הפלסטיים המאוחרים. לתכנית עבודה ברורה. ועדיין קיומו של המראה הראשון חשוב. למרות שהוא ככל הנראה איננו ישים ומעשי. אנו לומדים מן התהליך לקח חשוב.

שורש מבנה המשכן וכליו הוא בעניינים רוחניים ומטאפיזיים כמו מעשה מרכבה ומידותיו של ה', המשכן עצמו הוא רק לבוש מוחשי ופירוש אומנותי של אותם רעיונות. המתבונן במשכן ומתפעל מצורתו מפסיד את העניין האמיתי. את גילוי השכינה ואת התפעלות הנפש.

גם סדר הדברים חשוב. הרעיון נוצר לפני מימוש. והמראה שרואה אמן בחזונו קיים לפני האדריכלות המפורטת. כך היא דרך העולם. לכן, גם אי אפשר באמת להעתיק פטנט, כי הדבר האמיתי אינו מצוי בביטוי החיצוני אלא בגרעינו הרעיוני.

הדברים נכונים לא רק ביחס למשכן וכליו, אלא ביחס לכל המצוות. ללא הבנת הלב אין לשום מעשה גלוי משמעות והוא גם לא יצלח אם הוא חלול וריק מתוכן נסתר. גם מצוות ה' נועדו להיות ביטוי להשגות רוחניות, עקרונות והשקפות. ביטויים המעשי אם הוא מכאני ללא מהות ופנימיות הופך ריטואל ריק ושומם, אנדרטה לחורבן הבית.